

ԿՈՉՆԱԿ

VOL. XII

MAY 25, 1912

No. 21

ԺԲ. ՏԱՐԻ

ՄԱՅԻՍ, 25 ՆՈՒ ԵՕՐԻ, 1912

ԹԻՒ 21

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԼԵՂՈՒՆ

Ա՛ե՛՛ լեղձն, լեղձն, ի՛նչ որ լեղձն ըլլայ, յորտ
ինչ՞ քիտի: Առէ՛ք մը պահազ՝ ի՛նչ որ փոքր լեղձն է
է՛ր ցոյցը: Լեղձն քիտի՛, հոսորտը սորտի՛ր, ու ինչպէ՛-
նչ որ լեղձն է՛ն ինչ պէ՛տ է:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱՐՈՎԵԱՆ

Հայ սպառողութեան չորհարկը ամեակին
առթիւ ընդհանուր շարժում մը կայ Հայ դիրն
ու խօսքը յաւելրժացնելու, եւ յուսալի է թէ
ներկայ տարին իր ընթացքը չբոլորած թուղթի
վրայ երեւցող առաջարկներն ու ծրագիրները
ծնունդ տան գեղեցիկ հիմնարկութիւններու:

Հրապարակ դըրուած առաջարկներէն մէկն
է Հայկական Ակադեմիայի մը կազմութիւնը,
որով կարելի ըլլայ Հայ լեզուն կանոնաւորել,
գեղեցիկ երկերը քաջալերել եւ վարձատրել,
ու ժամանակի ընթացքին հետ յառաջ մղել Հայ
ժողի սպառող Հայերէն աշխարհաբարով:

Մեր ժողովուրդի կեանքին դժբաղդ իրա-
կանութիւններուն մէջ եթէ կան միւխթարական
երեւոյթներ, անոնցմէ մին է Հայ լեզուն, —
մեր սիրելի աշխարհաբարը: Ան գեղեցիկ կո-
թող մըն է դարերու սպառող մարմնաւորող,
անուղական դանձ մը մեր աղջային թանգա-
րանը ճոխացնող, եւ մասնաւոր ստատայտիչը
մեր ցեղային առանձնայատկութեանց:

Առանց Հայ լեզուին ի՛նչպէս կարելի էր
արտայայտել դարաւոր տառապանքն ու մըը-
տընջնաւոր յոյսը Հայ ժողովուրդին, որ իր
յոյգերուն եւ խոհանքներուն, իր յուսարեկու-
թեանց եւ խոյանքներուն մէջ չէ ունեցած ու-
րիշ հաւատարմի աւանդապահ, բայց միայն իր
լեզուն:

Եւ անոր մէջ թափուած ու բերեղացած
են բոլոր հառաչանքները իր սրտին, բոլոր
նուրբ երանքները իր զգացողութեան, բոլոր
խոտէլապաշտ ձգտումները իր խորհողութեան,
իր պարզ, գեղջկական փիլիսոփայութիւնը, իր
ներշնչող եւ վերացնող կրօնքը, իր լալաղին
մահերգները, եւ իր մեղամաղձոտ սիրերգները,
եւ իր խայտացող մանկական օրօքները:

Ի՛նչ մեծ դժբաղդութիւն պիտի ըլլար եթէ
Հայ լեզուն մեր անհողութեանց, կամ ուրիշ-
ներու բռնութեան եւ կամ աւելի փայլուն լե-
զուներու հրապուրանքին երեսէն օր մը լքուէր
ու ջնջուէր բոլորովին: Հոգ չէ թէ ժողո-

վուրդը խօսիլ սկսէր Անդրիացիներու եւ Ամերիկացիներու կորովի լեզուն, կամ Ֆրանսացիներու խայտառից բարբառը, կամ Հուսթու Գերմաներէնը, կամ Չլպպինդ Ռուսերէնը, կամ Չլպպուրի թուրքերէնը, — ան իր սրտին խորը ծածկուած պիտի պահէր իր զբայտմաներուն եւ մտածողութեան ամենէն թանկագին մասը, զոր կարելի չէ ուրիշ կերպով բացատրել, բայց եթէ Հայերէնով:

Երբ ժողովուրդ մը կը կողպատես իր լեզուէն, կը մեռցնես անոր ինքնութիւնը եւ կ'ընծայես զայն արտայայտութիւնէ զուրկ մարդկային էակակոտ խառնուրդ մը:

Մտաբերեցէք Թրքախօս Հայկական դաւառները: Ո՛րքան ճնշիչ է հոն մթնոլորտը ոեւէ Հայու համար: Ի՛նչ սրտաճմլիկ տպաւորութիւն կը գործէ վրադ Հայ մանուկին խորթացած խօսելակերպը: Ժողովուրդն արթուն ու մտացի է նոյն իսկ շատ մը ուրիշ տեղերէ աւելի, սակայն իր յարաբերութեանց ու խօսակցութեանց մէջ չունի այն ինքնամատուց եւ արտայայտիչ թօնը որ յատկանին է Հայախօս դաւառացիին: Միշտ չըսուած բան մը կայ կարծես: Կը խօսին, կը կատակեն, կ'երգեն, սակայն բուն թելին ոչ ոք կը զարնէ: Այնպէս կը թուի թէ Հասարակութիւնն Հսկայ գաղտնիք մը ունի, որ բուն ձեռքով կնքուեր է մշանջենապէս, եւ ամեն բառ անոր կ'սկիւարկէ բայց ոչ մէկ բառ եւս տանէ զայն:

Անխառն ուրախութեան առիթ մըն է անշուշտ դիտել թէ այժմ Թրքախօս վայրերու մէջ նոր սերունդը զրեթէ ամբողջովին վերագարծած է մայրենի լեզուին, ու թերեւս յաջորդ սերունդը պատմական դէպքի մը պէս պիտի յիշէ Թրքերէնի գործածութիւնը Հայ ընտանիքներէ ներս: Եթէ այսպէս չըլլայ, յանցանքը մերն է, վասնզի սքանչելի պատեհութիւն մը ունինք այժմ կորովի վերագարծ մը ընելու դէպի մայրենի լեզուն: Ու պէտք է դիտել տալ թէ Թրքախօս դաւառներու մէջ Հայերէնի ընդհանրացումը այնքան մեծ յաղթութիւն մը պիտի ըլլայ ազգային շահերու տեսակէտէ, որքան պիտի չըլլար թերեւս եթէ այդ գաւառները մեզի նուրիշէն իրենց եղած վիճակին մէջ:

Կիսովին ի դուրս Հանուած այս մեծ յաղթանալը պէտք է յատուկ յիշատակութեան արժանանայ տպագրութեան տունին առթիւ, եւ անոր ի կատար Հանուելուն Համար ալ մաս-

նաւոր քայլեր պէտք է առնուին, օրինակի համար՝ տպագրելով եւ ցրուելով դիւրընթեան Հայերէն գիրքեր Թրքախօս ընտանիքներու մէջ:

Հայերէն լեզուի խնդիրը Հիմնական կարեւորութիւն ունի նաեւ Ամերիկայի Հայոց համար:

Առ Հասարակ Ամերիկահայք այնպէս վերաբերուին իրենց մայրենի լեզուին հետ, կը թէ քանի մը օրուան կեանք ունի ան, յաջորդ սերունդը զայն մոռցած պիտի ըլլայ, եւ հող է թէ ո՛րչափ եւ ի՛նչպէս կը գործածենք զայն:

Այնպէս չէ սակայն: Հայ ժողովուրդը պէտք է այս մեծ Հասարակապետութեան մէջ բարիին կողմը գործող ուժ մը ըլլայ, եւ իր ունեցած լաւագոյն բաները Հաղորդէ Ամերիկեան բազմաաւարտ մատուկ ցեղին: Չէ թէ մեր ունեցածը վրայ տանք, որովհետեւ ուրիշները մեր ունեցածէն աւելի լաւը ունին, այլ ինչ որ ունինք ինքնատիպ կերպով զարգացնենք եւ Հասարակաց դանձը ճոխացնենք: Ընչդ հոս է ազգերու մեծութեան գաղտնիքը, — ինքնատիպ զարգացում: Երբ մենք մեր ունեցածը յարգենք, ուրիշներ ալ մեզ կը յարգեն: Մենք թանկագին լեզու մը ունինք. ինչո՞ւ անոր անմեծնայատուկ շէշտը ներմուծել չաշխատել Ամերիկեան ըմբերու եւ զրակահառութեան մէջ: Ի՛նչ պատճառ կայ որ այս երկրի մեծ համարարաններն ու Հասարակաց զրատուները որոնք տարեկան տասնեակ մը Հազարներով գիրք ներս կ'ընդունին, իրենց ճոխ բաժինը չունենան նաեւ Հայկական մատենագրութեան որմէ օգտուեն թէ՛ Հայեր եւ թէ՛ Ամերիկացիներ: Այս երկրի Հայերն են որ Հասարակայ կարծիք մը պիտի ստեղծեն ի նպաստ մեր լեզուին, մեր զրակահառութեան, եւ մեր ուրիշ հաստատութեանց, բայց առաջ Հարկ է որ Հայեր իրենք արհամարհանքով չվերաբերուին մեր լեզուին եւ մեր հաստատութեանց Հանդէպ: Եւրոպացիք շատ աւելի կը ճաննան Հայերէն իրենք արհամարհանքով չվերաբերուին մեր լեզուին եւ մեր հաստատութեանց Հանդէպ: Եւրոպացիք շատ աւելի կը ճաննան Հայերէն Հայ գաղտնի մը ունինք հոս: Պատճառն այն է որ Ատլանտեանի այս կողմն Հայ լեզուն եւ Հայ հաստատութիւնները նկատուած են առ ժամանակեայ երեւոյթներ որ պէտք է անցնին շուտով:

Ատենը մօտեցաւ երբ Ամերիկահայ Սասնոցները ժողովուրդին հետ միացած պիտ-

տօնն Հայ տպագրութեան տօնը : Այդ տօնը առիթ մը թող ըլլայ ուրեմն Հայ գաղութը ներշնչելու Հայ լեզուի սիրով : Հայ մտաւորական դասը և Հայ աշխատաւոր դասը իրարու Հետ միացած թող յիշատակելի օր մը ընծայեն տօնախմբութեան այդ օրը , որ պէտք է թրուական մը բանայ իրրեւ ուրոյն գաղութ մեր ինքնաշատուկ զարգացման գործին մէջ :

Երանի թէ Հայ ժողովուրդին այլեւայլ խաւերն աւելի խորապէս շահագրգռուէին տպագրութեան շորհարիւրամեակով , եւ անոր տօնախմբութիւնը ըլլար պատուարեր արտայայտութիւն մը Ամերիկահայ գաղութին ազգասիրական զգացմանց :

Կ'արժէ որ այս առթիւ ցոյց տանք մեր Ռուսահայ եւ Թրքահայ եղբայրներուն , թէ Հայրենիքէն թէեւ Հեռու՝ կը սիրենք Հայ գէրն ու խօսք , եւ զայն կը պանծացնենք ի լուր Ամերիկեան Հսկայ Հասարակութեան :

Ռ . Ս . ԲԱԳՈՒՊԵԱՆ

ԳՍՍՈՅԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԱԶՍԵԱԼԷՆ
Ք Ա Ր Ո Ւ Ն

Այսպէս ըսաւ Աստուած ու գլուխը շարժեց , եւ դողացին անպարագիծ երկինքներն , եւ արփիներն ետեղակալ ու քափառ .
Օղն յարգանօք դողաց եւ լայն ուլկիանն ,
Ու դողացին լեռներն ու կոյր անդունդներն :
Ըսկըսան ձախ կողմ կայծակել փայլակներն ,
Եւ որոտումն իսկոյն յըստակ լըսուեցաւ :
Քանակն իր գոռ , ուրախ զըւարթ աղաղակն Որոտումին ու փայլակին կը խառնէ .
Ամպերն անա՝ ազդեցութեամբ արեւուն՝
Չեն մեր երկրէն վերաքեւեր դէպ երկինք ,
Այլ երկընճէն՝ որ իր դըռները բոլոր
Քացեր է լայն՝ կը սըլանան դէպ ի վար :
Ան գիւեք մ'յանկարծահաս կը պատէ
Կը ծրարէ լոյսն իր լայնասփիռ ըստուերով :
Ան անձրեւ տեղատարափ . առուակներն
Անած՝ ուսած յատակնէն դուրս կը պոռքկան :

Չոր օրինակ երբեմն ամառ ժամանակ երբ երկընճէն կ'իջնէ անձրեւն անձկալի , Շարակրատ գունդը բաղերու հոր արփէն

Կերկեր կոխչովն անոր զըւարթ կը պատէ ,
Ու կը բանայ քեւը պաղուկ ջրբին տակ ,
Եւ կ'ախորժի ինքզինքն անով ողողել ,
Եւ ուր խոր ջուր կը տեսնէ հոն կը վագէ ,
Կը մըլըրընի եւ կը մարէ իր պատուքն .
Այսպէս ուրախ գոչիւններով կ'ողջունեն
Քրիստոնեաներն առատ անձրեւն՝ որ կուտայ
Իրենց գըքած այն երկընճին . կը սիրեն
Թըրջել անով իրենց մագերն ու զգեստներն .
Աս կը խըմէ գաւաքով , ան՝ կորդակով .
Մըլխըր է մին իր ձեռքը գով ջուրին մէջ ,
Մին երեսին կը սըբսկէ , միւսն այտերուն .
Մին աւելի խոհեմ չ'ուզեր վատնել զայն ,
Այլ ձեռքն ինկած ամանն անով կը լեցնէ :

Սակայն լոկ մարդը չէ որ արդ կը ցընծայ
Եւ ըսփոփանք կը գըտնէ իր նեղութեանց .
Այլ եւ երկիրն որ էր հորցած խորխոված
Եւ վիբաւոր հագարաւոր նեղքերով ,
Կ'առողջանայ 'անձրեւն իր մէջ առնելով
Չայն իր ներքին երակներուն կը բաւելէ ,
Եւ սըննդարար հիւքն իր ձեռքով լիառատ
Կու տայ ծառին , կու տայ ծաղկին ու խոտին :
Նըման հիւանդ աղջկան՝ որու՝ կենսատու
Հիւք մը ներքին տապին տալով գովութիւն՝
Ախտին արմատը կը ջընջէ , որ կ'ուտէր
Ու կը պառէր զայն , եւ անի կագդուրումած
Ու գորացած՝ կ'ըլլայ այնպէս ինչպէս էր
Դեռափըքիք իր տարիքին , ու կ'առնէ
Մոռնալով իր հընընուէներն որ անցան՝
Իր պըսակներն ու գեղեցիկ ըզգեստներն :
Հուսկ կը դադրի անձրեւն , արփին կը դառնայ ,
Քայց անանչներն՝ են մեղմախառն ու քաղցրիկ
Լի առնական կորովով , հիւզ ինչպէս է
Ապրիլի վերջն ու մայիսի սկըսելուն :
Ազնի՛ւ հաւատք ստուածապաշտ հոգիի ,
Որ կը մաքրէ օղն ապիրատ շունչերէ ,
Եղանակաց կը փոխէ կարգն ու վիճակն ,
Եւ կը յաղթէ ժանտ աստղերուն ու բախտին :

Թարգ . Հ . ԱՐՍԷՆ ԱԶՁԻԿԵԱՆ

(Երգ ժ .)

